

Er vitterligt det nye literally?

En undersøgelse af vitterligts udvikling til forstærker blandt unge sjællændere

Agnes Bjørn Jensen
Københavns Universitet
ghv576@alumni.ku.dk / agnes.b.jensen@gmail.com

ABSTRACT

In this article, I investigate developments in the use of the Danish adverb vitterligt, asking the question: Can vitterligt function as an illocutionary intensifier in modern Danish? Comparing data from young and old speakers from Zealand, I argue that vitterligt functions as an intensifier and takes an illocutionary scope only in the young group. Looking at translations of the adverb, I propose this development might be affected by similar developments of literally in English. Two hypotheses are tested: (1) Young speakers more often use vitterligt with an illocutionary scope than old speakers. (2) a. Young speakers have more contact with English language than old speakers. b. Speakers with high levels of contact more often translate vitterligt with literally. Data comes from an online survey, in which participants from two age groups are compared when solving an adverbial gap-filling test, translating vitterligt into English and self-reporting their language contact. The results are as follows: (1) Young speakers use intensifying vitterligt significantly more than older speakers, and tending to front it. (2) a. No significant difference was found between the groups in the amount of contact. b. Only young speakers consistently translate vitterligt as literally.

Keywords: vitterligt, language development, language contact, epistemic adverb, intensifier, scope increase, online language, Contact-Induced Grammaticalization

1. INDLEDNING

“Københavns teenagere tog i løbet af sommeren ‘vitterligt’ til sig”. Sådan skrev Marianne Rathje (2020), seniorforsker ved Dansk Sprognævn, i sin ugentlige sprogklumme i Politiken. Det i Rathjes øjne gammeldags ord, *vitterligt*, ser ud til at have vundet frem blandt unge de seneste år, men er de unges *vitterligt* det samme som det, deres forældres generation kender?

Ifølge Den Danske Ordbog har *vitterligt* betydningen ‘som er en kendsgerning der ikke kan benægtes’ (Den Danske Ordbog, u.å.) og udtrykker dermed epistemisk modalitet. Denne form antages at repræsentere konservativ sprogbrug, eftersom ordbogen generelt ikke optager udviklinger, før de har nået en vis konventionalitet. Ifølge Rathje lader *vitterligt* blandt unge dog til at have fået en mere generel, forstærkende betydning, som det ses i sætninger som “Hun gør vitterligt intet forkert” (Rathje 2020). I denne artikel undersøger jeg, om der eksisterer en sådan forstærkende betydning af *vitterligt*, om det særligt er blandt unge, og hvilken type sprogforandring der i så fald har givet anledning til den.

Mange danskere har i dag kontakt med engelsk i deres hverdag, hvilket kan virke tilbage på det danske sprog (Lønsmann m.fl. 2024, Thøgersen & Preisler 2023). I denne artikel undersøger jeg derfor sprogkontakt med engelsk som en mulig påvirkende faktor for *vitterligts* udvikling. En del forskning både herhjemme og i udlandet har de seneste år beskæftiget sig med, hvordan brugen af engelsk påvirker andre sprog (se fx Ammon 2011, Mortensen 2010, Lønsmann m.fl. 2024, Thøgersen & Preisler 2023). Mens flere undersøgelser (se fx. Ammon 2011, Mortensen 2010) tager udgangspunkt i brug af engelsk på universiteter og i forskning, er denne artikels fokus på hverdagssproget blandt den unge generation, der især er påvirket af engelsk onlinesprog (Lønsmann m.fl. 2024). Artiklen søger at besvare det overordnede spørgsmål: Kan *vitterligt* bruges som forstærker i moderne, sjællandsk dansk? Spørgsmålet besvares gennem tre hypoteser:

1. Yngre talere vil oftere anvende *vitterligt* med illokutionært skopus end ældre talere.
2. a. Yngre talere har mere kontakt med engelsk sprog end ældre.
b. Talere med høj kontakt vil oftere oversætte *vitterligt* med *literally*.

Artiklen er struktureret som følger: I afsnit 2 gennemgår jeg teori om semantisk lagdeling og modifikation. Dette danner grundlag for delundersøgelse (1), hvori jeg tester hypotese 1. I afsnit 3 forklarer jeg Heine og Kutevas (2003, 2005) begreb *contact-induced grammaticalization*, samt eksisterende viden om dansk kontakt med engelsk sprog. Dette anvendes i delundersøgelse (2), hvor jeg tester hypotese 2a og 2b. I afsnit 4 gennemgår jeg undersøgelsens brug af spørgeskema som metode og redegør for forsøgsdeltagere og procedurer for dataindsamling og -behandling. I afsnit 5 fremlægger og analyserer jeg resultaterne for min test af undersøgelsens hypoteser enkeltvis. I afsnit 6 diskuterer jeg undersøgelsens resultater, og i afsnit 7 sammenfatter jeg artiklens konklusioner.

2. SEMANTISK LAGDELING

Den lagdelte model (jf. Engberg-Pedersen m.fl. 2019) er en model for, hvordan en sætnings betydning kan inddeles i forskellige lag, der bygges uden på hinanden og gradvist tilføjer mere betydning (se figur 1 nedenfor). På det laveste betydningsniveau findes sætningens prædikat, og uden på dette bygges sagforhold, propositioner og illokutioner.

2.0.1 Sagforhold

Et sagforhold er betydningen af et prædikat og dets argumenter og adled og beskriver en handling 'finden sted' uden at referere til en konkret handling ude i verden. Sagforhold kan udtrykkes ved en infinitiv ledsætning som i (1) eller ved en imperativ som i (2).

- 1) *Husk at lukke vinduet.*
- 2) *Luk vinduet!*

2.0.2 Propositioner

I en proposition gøres et sagforholds betydning til konkret information om verden frem for blot at beskrive en handling. På dansk sker dette gennem indikativ sætningsmodus, der fungerer som en reference til den virkelige verden. Ledsætningen i (3) udtrykker en proposition.

- 3) *Husk at du har lukket vinduet.*

Selvom propositioner i reglen udtrykkes ved indikativ som i (3), er visse typer af infinitivsætninger også propositionelle (Boye m.fl. 2020: 17). Det gælder blandt andet konstruktioner som (4).

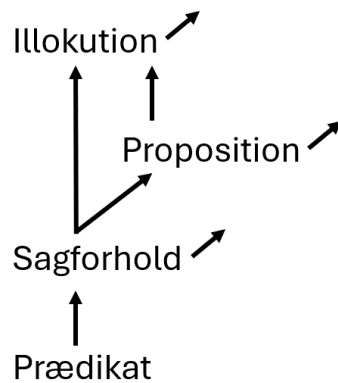
- 4) *Han siges at være sød*

I denne undersøgelse anvendes netop konstruktioner som (4) til at entydiggøre adverbialpladsens propositionelle skopus, fordi infinitive ledsætninger ikke kan udgøre hele illokutioner. Ved at teste de to aldersgruppers accept af *vitterligt* i disse kontekster, kan det afgøres, hvorvidt deres accept af epistemisk, propositionelt modificerende *vitterligt* er forskellig (se afsnit 4.3).

2.0.3 Ilokutioner

Det illokutionære lag er selve talehandlingen, altså hele den kommunikerede sætning. To typer af talehandlinger er relevante for denne undersøgelse:

- *Assertiver*: konstaterende talehandlinger, som har propositionelt indhold.
- *Direktiver*: handlingsanvisende talehandlinger, som kodes med imperativ og derfor indeholder et sagforhold, men ingen proposition (Engberg-Pedersen m.fl. 2019: kap. 7.2, Huang 2014: kap. 4.5)

Figur 1. Den lagdelte model. Parafraze over figur (Engberg-Pedersen m.fl. 2019: 122)

Som det fremgår af den lagdelte model, indeholder alle propositioner et sagforhold. Og mens alle assertive illokutioner indeholder propositioner, indeholder direkte illokutioner kun et sagforhold, som illustreret med eksempel (2) ovenfor.

I denne artikel udnyttes netop denne forskel mellem assertive og direkte illokutioner til at undersøge, om *vitterligt* kan anvendes uden propositionelt skopus og modificere på illokutionsniveau. Ved at teste informanternes accept af *vitterligt* i forbindelse med direktiver, kan det be- eller afkræftes om *vitterligt* har en forstærkende, illokutionært modificerende betydning (se afsnit 4.3)

2.1 Lagenes modifikatorer

I delundersøgelse (1) afsøger jeg, hvilke semantiske lag *vitterligt* kan modificere. Til hvert lag i den lagdelte model hører forskellige typer af adverbelle modifikatorer, der modificerer betydning på det givne semantiske niveau. Modifikatorer defineres her som lingvistiske enheder, der har skopus over og forudsætter en anden betydningsenhed (Nielsen m.fl. under bedømmelse). I det følgende gennemgår jeg typer af semantisk modifikation på dansk ifølge den lagdelte model.

2.1.1 Sagforholdsmodifikation

Sagforhold kan, i kraft af deres 'finden sted', modificeres med hensyn til tid, måde og lokation (Boye 2023, Engberg-Pedersen m.fl. 2019, Hengeveld 1989), som i eksempel (5).

5) *Husk at lukke vinduet hurtigt/kl.12/på anden sal.* (måde/tid/lokation)

2.1.2 Propositionel modifikation

Da propositioner defineres som havende reference, kan de evalueres epistemisk. Det skyldes, at epistemicitet forholder sig til netop referencen (Boye 2023: 103). Adverbialet *sandsynligvis* er epistemisk og modificerer sikkerheden af den udtrykte proposition. Propositionen i (6) kan af den

grund modificeres med *sandsynligvis*. Ledsætningen i (7) indeholder ikke en proposition, og sagforholdet kan derfor ikke modificeres epistemisk.

6) *Husk at du sandsynligvis har lukket vinduet.*

7) **Husk at lukke vinduet sandsynligvis.*

2.1.3 Illokutionsmodifikation

Modifikation af talehandlinger sker på dansk med adverbielle konstruktioner, der placeres på den adverbielle plads som i (8) eller i foran- eller efterstillet position som i (9) og (10) (Engberg-Pedersen m.fl. 2019).

8) *Husk for helvede at lukke vinduet.*

9) *For helvede, husk at lukke vinduet.*

10) *Husk at lukke vinduet, for helvede.*

Med udgangspunkt i den lagdelte model undersøger jeg i denne artikel, om *vitterligt* er ved at udvikle en betydning, der ikke længere udelukkende er epistemisk modificerende på propositionelt niveau, men også kan modificere på illokutionært niveau. Jeg inkluderer i undersøgelsen seks andre modifikatorer, der modificerer de tre niveauer. Det gør jeg for at sikre, at de adverbielle kontekster har det tiltænkte skopusniveau (se afsnit 4.3).

2.2 Direktionalitet og skopusudvidelse

Hengeveld (2017) beskriver modifikatorers betydningsudvikling fra ét semantisk lag til et andet som unidirektionelle processer, der altid involverer skopusudvidelse. Ligesom hos Engberg-Pedersen m.fl. (2019) bygger lagene i Hengevelds model uden på hinanden. Hengeveld lægger vægt på, at skopusforholdene lagene imellem er hierarkisk opbygget, sådan at illokutioner har skopus over propositioner, som har skopus over sagforhold. Figur 2 er en parafrase af Hengevelds (2017: 16) hierarkiske lagdeling, hvor “>” indikerer, at laget til venstre har skopus over laget til højre.

Illokution > Proposition > Sagforhold

Figur 2. Skopusrelationer i FDG. Simplificeret og oversat fra Hengeveld (2017: 16)

Med udgangspunkt i en række eksempler på semantiske udviklinger, argumenterer Hengeveld for, at indholdsmæssig udvikling altid involverer en skopusudvidelse. Det vil sige, at en given modifikator

altid vil bevæge sig fra sagforhold til proposition og fra proposition til illokution, og dermed få en mere generel betydning (Hengeveld 2017: 18). I forbindelse med *vitterligt* vil det altså sige, at det epistemiske, propositionelt modificerende *vitterligt* forventes at udvide sit skopus, så det modificerer hele illokutionen.

3. CONTACT-INDUCED GRAMMATICALIZATION

I delundersøgelse (2) om sprogkontakt anvendes Heine og Kuteva (2003, 2005). Heine og Kuteva undersøger udviklinger, hvor sprogkontakt har ført til grammatikalisering og kalder dette *contact-induced grammaticalization* (herefter CIG)¹. Heine og Kuteva undersøger grammatisk *transfer*, der refererer til overførslen af grammatisk betydning fra ét sprog til et andet. CIG er en type *transfer*, der kan beskrives som en intern grammatikaliseringsproces i replikasproget (i denne undersøgelse dansk), der sker som følge af sprogkontakt med modelsproget (i denne undersøgelse engelsk). *Transfer* kan kun finde sted, hvis en gruppe talere af replikasproget over længere tid har kontakt med modelsproget. I sådanne tilfælde kan der opstå en mental kobling af to sammenlignelige grammatiske koncepter i de to sprog. Heine og Kuteva (2005: 4) kalder den type koblinger for *equivalence relations*. Hvis *vitterligt* har fået en ny illokutionær betydning, og hvis informanternes accept af denne korrelerer med høj sprogkontakt, kan det tyde på eksistensen af en sådan *equivalence relation*.

I det følgende redegør jeg for eksisterende viden om yngre og ældre danskeres sprogkontakt med engelsk. Jeg redegør desuden for, hvordan *literally* i engelsk har udviklet sig til en forstærker. En forstærker skal her forstås som et element, der ikke bidrager til den propositionelle betydning, men som i stedet tillægger ekstra emotionel værdi til en ytring². Derefter gennemgår jeg lignende pragmatiske betydninger af *vitterligt*, der kan indikere en *equivalence relation*.

3.1 Sprogkontakt hos yngre og ældre danskere

I delundersøgelse (2) undersøger jeg yngre og ældre taleres kontakt med engelsk sprog. Lønsmann m.fl. (2024) samt Thøgersen og Preisler (2023) har undersøgt udviklingen af danskeres kontakt med engelsk og sammenlignet yngre og ældre talere. De finder en markant forskel mellem aldersgruppernes grad af kontakt med engelsk. Dette gælder især for produktiv brug, hvor deltagere under 25 år oftere taler og skriver engelsk end ældre (Lønsmann m.fl. 2024: 49, Thøgersen & Preisler 2023: 32). De yngre og ældre adskiller sig desuden markant mht., *hvor* de møder engelsk i deres hverdag. Her spiller internettet og sociale medier en større rolle, jo yngre respondenterne er (Lønsmann m.fl. 2024: 55).

---

¹ Heine og Kutevas teori er udviklet på baggrund af eksempler fra Afrika og Oceanien, hvorfor der ved dens anvendelse i denne undersøgelse bør tages visse forbehold.

² I nogle teorier (se fx. Israel, 2002 s. 429) defineres en forstærker ved, at den tillægger skalær betydning til ikke-skalære koncepter. Her anlægges en mere generel definition, der forholder sig til tillægelsen af emotionel værdi (se fx. Calhoun, 2015).

3.2 Hvad har *literally* og *vitterligt* til fælles?

Det engelske adverbium *literally*, der oprindeligt betød 'bogstaveligt talt', har længe været under udvikling fra modal til forstærkende markør. Slår man ordet op i Cambridge Dictionary, findes både betydningen "using the real or original meaning of a word or phrase" og den mere uformelle "used to emphasize what you are saying" (Cambridge Dictionary, u.å.).

Israel (2002: 425) beskriver, hvordan brugen af *literally* i sin gamle betydning kan medføre en pragmatisk forstærkende betydning, fordi det forekommer redundant at italesætte noget som ment bogstaveligt (jf. Grice 1975). Når ordet bruges i kontekster som (11), hvor det ikke adresserer en tvetydig ordbetydning, kan det ses som en *switching kontekst* med en rent forstærkende betydning.

11) *All of eastern Massachusetts revolves around Boston, literally.* (Israel 2002: 428)

Udvikling fra modal til forstærkende modifier kan på engelsk sammenlignes med ord som *very*, *truly* og *really* (Israel 2002). I en nyere undersøgelse undersøger Calhoun (2015) brugen af *literally* som forstærker og peger på, at den forstærkende betydning især er almindelig blandt unge på sociale medier.

Det danske epistemisk modale adverbium *vitterligt* har betydningen 'som er en kendsgerning der ikke kan benægtes' (Den Danske Ordbog). Man kan argumentere for, at *vitterligt*, ligesom *literally*, har en pragmatisk medført forstærkende betydning. Det kan nemlig ligeledes med *vitterligt* forekomme redundant at adressere, at noget er en kendsgerning, eftersom modtageren da må antages allerede at vide dette. Eksempel (12) med *vitterligt* herunder kan ses som en *bridging kontekst*, hvor både den epistemiske betydning (a) og den forstærkende betydning (b) er mulig. Jeg antager at denne kontekst, der også bruges som ordbogseksempel, er den mest almindeligt brugte på tværs af aldersgrupper. Den antagelse underbygges desuden af kontekstens høje acceptabilitet i mit spørgeskema (se afsnit 6.1).

12) "manden er jo *vitterlig(t) gal*" (Den Danske Ordbog)

- a. 'Manden er øjensynlig(t) gal' (epistemisk betydning)
- b. 'Manden er virkelig gal' (forstærkende betydning)

På baggrund af dette, er det muligt, at *vitterligt* er ved at blive en forstærker, eventuelt gennem en *equivalence relation* til *literally*. For at undersøge, om det er tilfældet, afprøver jeg i delundersøgelse (1) *vitterligts* acceptabilitet i en entydigt forstærkende kontekst. I delundersøgelse (2) testes deltageres sprogkontakt og valg af oversættelse af *vitterligt*.

4. METODE

I det følgende gennemgår jeg udvalgskriterier for deltagere og procedurer for indsamling af data. Artiklens empiriske grundlag er en spørgeskemaundersøgelse, bestående af to delundersøgelser: En *gap-filling*-test og en test af sprogkontakt med en tilhørende oversættelsesopgave. Jeg gennemgår deres opbygning enkeltvis i afsnit 4.3-4.4.

4.1 Deltagere

Forsøgets deltagere er inddelt i to aldersgrupper: En yngre gruppe i alderen 15-20 og en ældre gruppe i alderen 41-70. For de yngre deltagere har jeg ønsket dem så unge som muligt, men grænsen er sat ved 15 for at undgå behov for indsamling af forældresamtykke. Mange sproglige undersøgelser (se fx. Mortensen, 2010) baserer sig på universitetsstuderendes sprog. I denne undersøgelse har det været vigtigt for mig at indsamle data fra unge, hvis sprog ikke er påvirket af akademisk 'korrekthed'. Derfor er de adspurgte unge alle gymnasieelever, og den øvre aldersgrænse er 20 år. Eksklusionskriterier for den ældre aldersgruppe er defineret mere pragmatisk efter dataindsamlingen for at opnå samme mængde datapunkter som i den unge gruppe. Den øvre aldersgrænse er sat ved 70 for at undgå for stor adspredelse i den ældre gruppe. I undersøgelsen valgte jeg at have følgende eksklusionskriterier:

- Ordblindhed
- Opvækst andre steder end Sjælland
- Opvækst med andre sprog end dansk i hjemmet (som modersmål)

Frasortering er sket på baggrund af deltagernes selvrapportering. Ordblindhed er valgt som eksklusionskriterie for så vidt muligt at sikre, at deltagerne forstår de sætninger, de præsenteres for. Opvækst andre steder end Sjælland og opvækst med andre sprog end dansk i hjemmet er valgt for at undgå påvirkning fra dialektale forskelle eller tosprogethed i deres svar. Den dialektale grænse trækkes ved Sjælland, men de yngre deltagere stammer fra to københavnske gymnasier og antages overvejende at være fra København. Foruden alder blev deltagerne bedt om at oplyse følgende baggrundsinformationer:

- Køn
- Senest afsluttede uddannelse

Køn forventes ikke at påvirke resultatet, men medtages for at kunne redegøre for en eventuel skæv kønsfordeling. Uddannelsesniveau medtages, fordi det potentielt kan påvirke acceptabiliteten af den propositionelle kontekst 2 (se afsnit 4.3). Dels antages højtuddannede deltagere at have større kendskab til *vitterligts* 'oprindelige' betydning. Samtidig kan de propositionelle infinitivsætninger tænkes at være mere genkendelige for deltagere med højere uddannelse.

4.1.1 De yngre

De yngre deltagere er rekrutteret fra to gymnasier på den københavnske vestegn. I alt svarede 65 personer i alderen 15-20 år på spørgeskemaet. På grund af de ovennævnte eksklusionskriterier, sorterede jeg 40 personer fra. Analyserne er derfor baseret på svar fra de resterende 25 deltagere.

4.1.2 De ældre

De ældre deltagere er rekrutteret fra tre arbejdspladser i Københavnsområdet. Arbejdspladserne er fundet inden for både mands- og kvindedominerede fag i et forsøg på at udjævne kønsfordelingen. I

alt svarede 37 personer i alderen 41-70 år på spørgeskemaet, men på baggrund af eksklusionskriterierne anvender jeg kun svar fra 24 deltagere.

4.2 Materialer

Data er indsamlet gennem Google Forms uden min fysiske tilstedeværelse. Jeg behandlede al data fra Google Forms i Microsoft Excel. Her omsatte jeg det rå datamateriale til numeriske værdier vha. programmets ordsøgningsværktøj. Statistisk signifikans udregnede jeg med en Fishers Eksakte test fra GraphPad for hypotese (1) og (2b) og med en Wilcoxon rank-sum-test fra Social Science Statistics for hypotese (2a). I delundersøgelse (1) har jeg sammenlignet svarene for de enkelte sætninger inden for hver kontekst for at sikre, at resultaterne ikke er båret af acceptabiliteten i enkelte sætningskonstruktioner, men kan generaliseres til typen af adverbial kontekst.

4.3 Delundersøgelse 1: *Gap-filling-test*

I delundersøgelse 1 tester jeg hypotese (1): Yngre talere vil oftere anvende *vitterligt* med illokutionært skopus end ældre talere. Dette gøres ved hjælp af en *gap-filling-test* (se fx. Engberg-Pedersen & Thomsen 2016). Fordelen ved en *gap-filling-test* er, at jeg ikke på forhånd skal konstruere sætninger med konkrete adverbialle modifikatorer, men i stedet lader deltagerne selv indsætte acceptable modifikatorer på en tom plads. Dermed kommer testen nærmere en autentisk sprogproduktion. Samtidig afledes opmærksomheden fra den potentielt markerede hyppige forekomst af *vitterligt* i spørgeskemaet, når det blot er ét blandt flere mulige valg.

I testen præsenteres deltagerne for 25 sætninger, der hver indeholder et tomt felt på en adverbial plads. For hver sætning bedes deltagerne vælge, hvilke af syv modifikatorer der kan indgå på den tomme plads. Deltagerne skal vælge alle acceptable muligheder for hver sætning. Foruden *vitterligt* vælges der blandt:

- To mådesmodifikatorer (*hurtigt* og *næsten*), der tager et sagforhold i deres skopus
- To epistemiske modifikatorer (*sandsynligvis* og *måske*), der tager en proposition i deres skopus
- To forstærkende modifikatorer (*seriøst* og *for helvede*), der tager en illokution i deres skopus

De øvrige modifikatorers skopus forventes at være mere konventionelt entydigt end *vitterligts* og anvendes derfor til at efterprøve, om den konstruerede adverbialle kontekst har det forventede skopus. Sætningerne er inddelt i fem grupper baseret på adverbiallets placering samt det semantiske lag, det modificerer. I Tabel 1 ses eksempler på de fem adverbialle kontekster, der anvendes i testen.

Kontekst	Eksempel	Eksempel med modifikator
1. Entydigt skopus over sagforhold	Læreren mener, at eleven forsøger _____ at lære en masse.	Læreren mener, at eleven forsøger <i>hurtigt</i> at lære en masse.
2. Entydigt skopus over proposition	Hun siger, at bartenderen lader til _____ at have låst kassen efter sig.	Hun siger, at bartenderen lader til <i>sandsynligvis</i> at have låst kassen efter sig.
3. Tvetydigt skopus over proposition/illokution 'Bridging kontekst'	Eleverne har _____ fri fra skole i dag.	Eleverne har <i>sandsynligvis/seriøst</i> fri fra skole i dag.
4. Tvetydigt skopus over sagforhold/illokution (adverbiel)	Kom _____ i gang med dit arbejde.	Kom <i>seriøst</i> i gang med dit arbejde.
5. Entydigt skopus over illokution (foranstillet)	_____, lad dem være i fred.	<i>Seriøst</i> , lad dem være i fred.

Tabel 1. Tabellen illustrerer *gap-filling*-testens 5 adverbielle kontekster.

I kontekst 1 og 2 udnytter jeg ledsætningsordstilling til at aftvetydiggøre adverbialpladsens skopus (jf. Becker-Christensen 2022), hvilket skaber nogle lange konstruktioner med flere lag af underordning. Ældre og højtuddannede deltagere forventes at finde disse kontekster mere genkendelige, da de kan tænkes at have læst flere lignende konstruktioner end de yngre og lavtuddannede. Jeg forventer at *vitterligt* er mindst acceptabelt i kontekst 1, da denne konstruktion hverken tillader den ældre epistemisk modale betydning eller en mulig nyere forstærkende betydning. Jeg medtager konstruktionen som sammenligningsgrundlag for de andre konstruktioner.

I kontekst 2 er alle ledsætningerne infinitive og propositionelle, hvilket betyder, at adverbets skopus er entydigt propositionelt, fordi ledsætninger ikke kan udgøre hele illokutioner. Her forventer jeg, at *vitterligt* forekommer i sin ældre epistemisk modale betydning og vil være mere acceptabel for de ældre end for de yngre. Kontekst 3 beskriver jeg som en *bridging kontekst*, idet den både kan tage et illokutionært og et propositionelt skopus. Den forventes at være acceptabel for både yngre og ældre. Kontekst 4 og 5 indeholder begge imperative konstruktioner, hvilket umuliggør propositionelt skopus (jf. afsnit 2). Her vil kun den nyere forstærkende betydning af *vitterligt* være mulig, og denne betydning forventes at være mere acceptabel hos de yngre end hos de ældre. I kontekst 5 er adverbet

foranstillet, hvilket formelt entydiggør det illokutionære skopus (jf. Hengeveld 2017: 22). Jeg forventer, at denne foranstillede position vil være endnu mere acceptabel blandt de unge deltagere end kontekst 4³.

4.4 Delundersøgelse 2: Oversættelse og sprogkontakt

I anden del af spørgeskemaundersøgelsen, tester jeg hypotese (2a): Yngre talere har mere kontakt med engelsk sprog end ældre og (2b): Talere med høj kontakt vil oftere oversætte *vitterligt* med literally. Denne del af spørgeskemaet består af en oversættelsesopgave og beder deltagerne oversætte sætning (13) nedenfor, som grammatisk muliggør begge betydninger af *vitterligt*. Formålet med oversættelsesopgaven er at teste, om der er forskel på, hvilken oversættelse af *vitterligt*, de to aldersgrupper vælger. Valg af oversættelse antages her at kunne synliggøre potentielle equivalence relations.

13) *Jeg skal vitterligt ikke på arbejde i morgen.*

Efter oversættelsen skal deltagerne svare på, hvor ofte de bruger/hører engelsk i deres hverdag på en skala fra 1-5, hvor 1 = sjældent og 5 = meget ofte. Her spørges altså til både aktiv og passiv sprogkontakt.

Rækkefølgen af spørgsmålene skal sikre, at vurderingen af egen sprogkontakt ikke påvirker deltagernes oversættelser. Deltagernes egne vurderinger af deres sprogkontakt er ikke nødvendigvis lig med deres faktiske kontakt, men anvendes her som en overordnet indikation af kontaktgraden i de to grupper.

5. ANALYSE

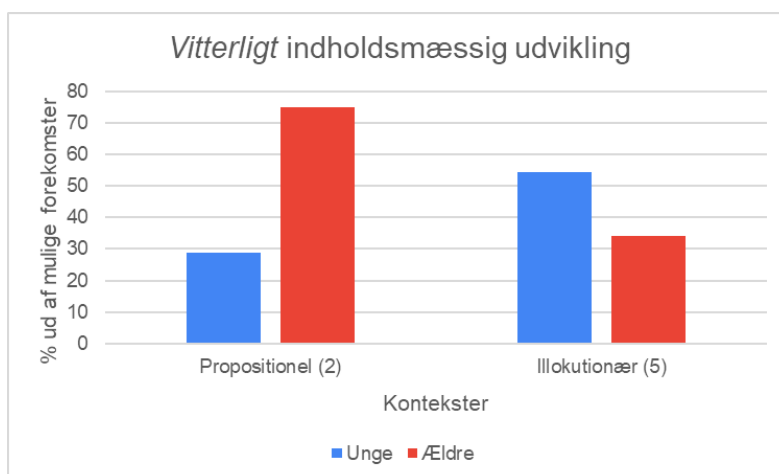
I de følgende afsnit præsenteres og analyseres resultaterne af de tre delundersøgelser enkeltvis.

5.1 Delundersøgelse 1: *Gap-filling-test*

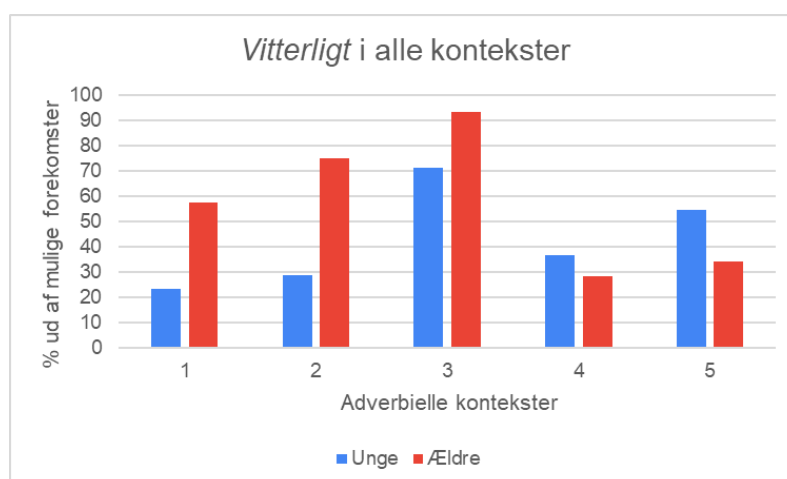
Herunder præsenterer jeg resultaterne af delundersøgelse 1, der tester hypotese (1): Yngre talere vil oftere anvende *vitterligt* med illokutionært skopus end ældre talere. Figur 3 sammenligner accepten af *vitterligt* i den entydigt propositionelle kontekst (kontekst 2) og den entydigt illokutionære kontekst (kontekst 5) i de to aldersgrupper. En signifikant forskel findes mellem aldersgruppernes accept af *vitterligt* i begge kontekster (propositionel: $p < 0.00001$, illokutionær: $p = 0.002$). I Figur 4 ses til sammenligning den procentuelle forekomst af *vitterligt* blandt de to aldersgrupper i alle fem kontekster.

---

³ Som det fx. pointeres af Rathje (2020)

Figur 3. Procentvis accept af *vitterligt* i hhv. den entydigt propositionelle (2) og den entydigt illokutionære (5) kontekst.

Figur 4. Procentvis brug af *vitterligt* i de fem kontekster.

Som det fremgår af figur 3 og 4, er *vitterligt* med propositionelt skopus hyppigst blandt de ældre, mens *vitterligt* med illokutionært skopus er hyppigst blandt yngre. Dette bekræfter undersøgelsens hypotese (1). Figur 4 viser, at de yngres *vitterligt* er acceptabelt i de imperative konstruktioner i kontekst 5, der ikke indeholder propositioner. Dette bekræfter, at *vitterligt* blandt de yngre har en mere generel, forstærkende betydning, der tager et illokutionært skopus.

I *gap-filling*-testen blev de to epistemiske modifikatorer *sandsynligvis* og *måske* sjældent accepteret i kontekst 4 og 5, hvilket understøtter, at konteksterne tolkes som illokutionære. I kontekst 1 var de epistemiske modifikatorer derimod almindelige hos begge aldersgrupper, hvilket jeg tolker som et tegn på, at det ikke er lykkedes at skabe en entydigt sagforholdsmodificerende adverbialplads. Resultatet fra de epistemiske modifikatorer tyder på, at deltagerne anlægger en hensætningsledstilling

på ledsætningen, hvorved adverbialpladsen kommer til at modificere propositionen i “forsøger” i stedet for sagsforholdet i “at lære” i (14).

14) “Læreren mener, at eleven forsøger _____ at lære en masse.”

Dette bekræftes af resultaterne for *vitterligt*, som ses i figur 4. Her vurderer jeg, at de ældres høje accept af *vitterligt* i kontekst 1 ikke skyldes, at *vitterligt* for dem kan modificere et sagsforhold. Sandsynligvis tolker de derimod adverbialpladsen i kontekst 1 som modificerende på det indikative verbum og dermed propositionen. Dette kan forklare den store forskel mellem aldersgrupperne i kontekst 1 og dens lighed med kontekst 2. Jeg tolker den høje accept af *vitterligt* i kontekst 3 blandt både yngre og ældre som tegn på, at denne kontekst fungerer som en *bridging kontekst*, hvor begge tolkninger af *vitterligt* er mulige. Som forventet er *bridging konteksten* den mest acceptable for begge grupper. Kiggede man kun på den, havde den semantiske forskel på de unges og de ældres *vitterligt* ikke været tydelig. Det bliver den imidlertid, når de entydige kontekster sammenlignes i figur 3. Resultaterne af *gap-filling*-testen er i overensstemmelse med min hypotese (1), og acceptabiliteten af *vitterligt* fordeler sig som forventet over de fem kontekster, med undtagelse af kontekst 1.

5.2 Delundersøgelse 2: Sprogkontakt og oversættelse

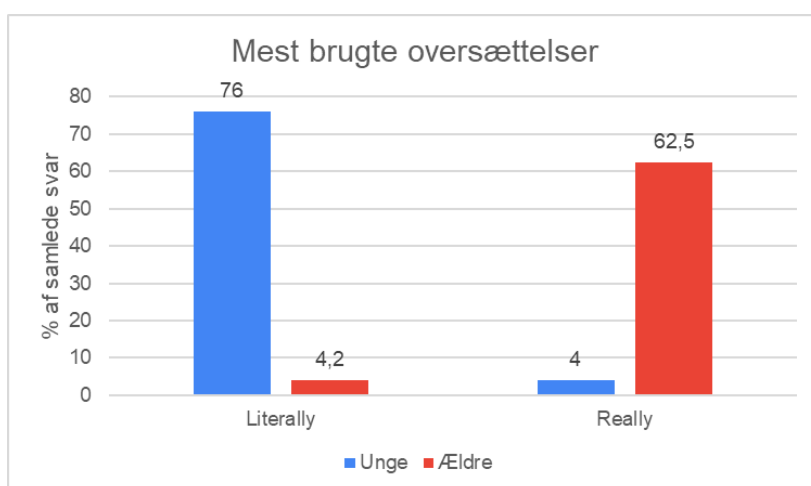
I dette afsnit præsenterer jeg først resultatet af min test af hypotese (2a): Yngre talere har mere kontakt med engelsk sprog end ældre. Derefter præsenterer jeg resultatet af min test af hypotese (2b): Talere med høj kontakt vil oftere oversætte *vitterligt* med *literally*. Tabel 2 nedenfor viser de to aldersgruppers selvangivne kontakt med engelsk sprog i deres hverdag på en skala fra 1-5.

Som det kan læses af tabellen, er der ikke signifikant forskel på aldersgruppernes vurdering af egen sprogkontakt ($p = 0.346$). Det er i modstrid med min hypotese (2a) om, at de unge deltagere ville have mere kontakt med engelsk i deres hverdag end de ældre. Dette resultat er forbundet med en vis usikkerhed, eftersom det er baseret på deltagernes egne vurderinger. Med det forbehold må det dog konkluderes, at graden af kontakt er nogenlunde den samme for de to aldersgrupper, og hypotese (2a) må afvises.

Kontaktgrad	Unge	Ældre
1 (slet ikke)	0	0
2	0	0
3	2	5
4	12	5
5 (meget ofte)	11	14
Svar i alt	25	24
Kontakt statistik		
GS	4,36	4,38
Median	4	5
Std.afvigelse	0,64	0,82

Tabel 1. Deltagernes selvangivne grad af kontakt med engelsk sprog i deres hverdag.
Ingen signifikant forskel findes mellem yngre og ældre deltagere ($p = 0.346$)

Figur 6 viser de to oversættelser af *vitterligt*, der er hyppigst i mine data, og deres procentvise fordeling i de to aldersgrupper. En signifikant sammenhæng findes mellem aldersgruppe og valg af oversættelse (for begge oversættelser $p < 0.0001$).

Figur 6. Aldersgruppernes procentvise valg af de hyppigst forekomne engelske oversættelser af *vitterligt* (her inkluderet fejlstavet **litteraly* og **litterally*).

Til trods for at hypotese 2a måtte afvises, ses i Figur 6 en tydelig forskel mellem aldersgruppernes valg af oversættelse. Mens 76% af de unge oversætter *vitterligt* med *literally*, oversætter 62,5% af de ældre med *really*. Dette tyder på, at en *equivalence relation* findes mellem *literally* og *vitterligt* blandt de unge, men ikke blandt de ældre. Enkelte deltagere skriver **litterally* eller **litteraly* med dobbelt *t*, hvilket kan tyde på, at koblingen også kan være motiveret af en fonologisk lighed.

På grund af den manglende forskel i aldersgruppernes kontakt med engelsk, må jeg afvise hypotese (2b) om en sammenhæng mellem kontakt og oversættelse med *literally*. Jeg foreslår i stedet, at den klare forskel mellem aldersgruppernes oversættelser skyldes *typen* snarere end graden af kontakt. For mens det kan antages, at de ældre hovedsageligt bruger og hører engelsk professionelt i forbindelse med deres arbejde, er unges kontakt nok snarere af en uformel, online karakter (jf. fx. Lønsmann m.fl. 2024). Dette stemmer overens med Calhoun (2015), som peger på, at forstærkende brug af *literally* er almindelig på sociale medier. Det kan tænkes, at det i en dansk kontekst er de unges uformelle, onlinebaserede type af sprogkontakt, der leder dem til at danne en *equivalence relation* mellem *vitterligt* og *literally* snarere end deres engelskkontakt mere bredt.

Resultaterne kan ikke underbygge min hypotese om en sammenhæng mellem de yngres grad af sprogkontakt og oversættelsen af *vitterligt* med *literally*. Derfor må jeg afvise hypotese (2a) og (2b). Dog ses en markant forskel mellem de to aldersgruppers valg af oversættelse, som tyder på, at de yngre deltagere har dannet en *equivalence relation* mellem *vitterligt* og *literally*. Baseret på disse resultater må det dog afkræftes, at der er tale om en simpel *contact-induced* udvikling, da der ikke var forskel i den undersøgte kontaktgrad mellem unge og ældre. Derfor kan jeg ikke med sikkerhed koble de unges brug af *vitterligt* til deres kontakt med *literally*. I fremtidige undersøgelser foreslår jeg, at typen af sprogkontakt undersøges som en mulig motivation for dannelsen af en *equivalence relation* hos yngre talere.

6. DISKUSSION

I det følgende diskuterer jeg undersøgelsens resultater og deres implikationer for fremtidig forskning. Forskellen mellem de to aldersgruppers svar i *gap-filling*-testen tyder på, at *vitterligt* er under udvikling fra epistemisk til forstærkende adverbial. Indholdsmæssigt anvendes *vitterligt* blandt de ældre deltagere primært epistemisk med propositionelt skopus. Blandt de unge bruges *vitterligt* oftere forstærkende med illokutionært skopus, hvilket tyder på en igangværende skopusudvidelse. Selvom det ikke lykkedes at konstruere en entydigt sagforholdsmodificerende kontekst til at afprøve udviklingens direktionalitet, antyder resultaterne, at det nye *vitterligt* netop modificerer på illokutionært niveau, hvilket understøtter Hengevelds (2017) teori om direktionalitet. Resultaterne af delundersøgelse (1) bekræfter, at der eksisterer en forstærkende, illokutionært modificerende betydning af *vitterligt*, og at den især accepteres af yngre sprogbrugere.

I delundersøgelse (2) oversatte størstedelen af de ældre deltagere *vitterligt* i en tvetydig adverbial *bridging kontekst* med *really*, mens de fleste unge oversatte med *literally* - et ord der på engelsk har udviklet sig til netop en illokutionsmodificerende forstærker, som ofte bruges foranstillet, og som er almindeligt blandt yngre engelsktalende på sociale medier (Calhoun 2015). Selvom de to

aldersgrupper valg af engelsk oversættelse af *vitterligt* tyder på, at en *equivalence relation* kun eksisterer mellem *vitterligt* og *literally* hos de unge, så rapporterer begge aldersgrupper en høj grad af kontakt med engelsk sprog. Resultaterne af delundersøgelse (2) kan altså ikke forklare, hvordan det forstærkende *vitterligt* er opstået. Derfor kan *vitterligts* udvikling ikke udelukkende klassificeres som *contact-induced*. Alligevel antyder resultaterne af oversættelsesopgaven, at kontakt spiller en rolle. Det kan tænkes, at undersøgelsen af kontakt her har været for overordnet, idet jeg hverken har skelnet mellem passiv/produktiv kontakt eller spurgt til, *hvor* deltagerne møder engelsk sprog. Netop på de parametre har tidligere undersøgelser fundet forskelle mellem yngre og ældre sprogbrugere (Lønsmann m.fl. 2024, Thøgersen & Preisler 2023). Fremover ville en undersøgelse af *vitterligt* og *literally* kombineret med stilistiske forskelle mellem yngre og ældre taleres kontakt med engelsk være oplagt. Hermed kunne anvendeligheden af Heine og Kutevas (2003, 2005) teorier i forbindelse med *vitterligts* udvikling undersøges nærmere.

7. KONKLUSION

I denne undersøgelse har jeg undersøgt, om *vitterligt* blandt unge sjællændere kan anvendes som adverbial forstærker og modificere på illokutionært niveau. Spørgeskemaets *gap-filling*-test bekræftede mine hypotese (1) og viste, at de unges *vitterligt* indholdsmæssigt opfører sig anderledes end de ældres, da det tager et illokutionært skopus og kan foranstilles. Undersøgelsen af selvrapporert sprogkontakt viste imod min forventning ikke nogen særlig forskel på de to aldersgrupper grad af kontakt med engelsk. Alligevel viste oversættelsesopgaven en klar forskel, hvor størstedelen af de unge oversatte *vitterligt* med *literally*, mens de fleste ældre oversatte med *really*. På baggrund af resultaterne måtte hypotese (2a) og (2b) afvises. Oversættelsesopgaven viste tegn på eksistensen af en *equivalence relation* mellem *vitterligt* og *literally* blandt de unge, hvorfor jeg argumenterer for, at *typen* snarere end graden af kontakt kan tænkes at spille en rolle. Det blev dog ikke testet i denne undersøgelse. Tilsammen har de to delundersøgelser vist, at *vitterligt* for unge og ældre sjællændere har to forskellige betydninger. Mens det for de ældre fungerer epistemisk og tager propositionelt skopus, har det blandt unge en generel, forstærkende betydning med et illokutionært skopus.

LITTERATUR

- Ammon, U. (red.). 2011. *The dominance of English as a language of science: Effects on other languages and language communities* (Contributions to the sociology of language [CSL] 84). Berlin: Mouton de Gruyter. DOI: 10.1515/9783110869484.
- Becker-Christensen, C. 2022. *Dansk syntaks: indføring i dansk sætningsgrammatik og sætningsanalyse*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Boye, K. 2023. Propositions and State-of-Affairs: A cognitive linguistic approach. *Propositionale Argumente im Sprachvergleich / Propositional arguments in cross-linguistic research: Theorie und Empirie / Theoretical and empirical issues* (Studien zur Deutschen Sprache 84), 85–114. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.
- Boye, K., A. Andersen & E. Engberg-Pedersen. 2020. Kognitionsverber og kontrasten mellem indikativ- og infinitivkomplement. *Ny forskning i grammatik* (27). DOI: 10.7146/nfg.v0i27.122128.
- Calhoun, K. 2015. "It is the worst of our time": Youth language, language attitude, and arguments about literally. *Proceedings of the 23rd annual symposium about language and society, Austin* 58. 1–10.
- Cambridge Dictionary. u.å. <https://dictionary.cambridge.org> (tilgået 17. Juni 2026)
- Den Danske Ordbog (DDO). u.å. <https://ny.ordnet.dk/ddo/> (tilgået 17. juni 2026)
- Engberg-Pedersen, E., K. Boye & P. Harder. 2019. *Semantik*. 1. udgave. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Engberg-Pedersen, E. & D.B. Thomsen. 2016. The socio-cognitive foundation of Danish perspective-mixing dialogue particles. B. Dancygier, W. Lu & A. Verhagen (red.), *Viewpoint and the Fabric of Meaning*, 125–142. De Gruyter. DOI: 10.1515/9783110365467-006.
- Grice, H.P. 1975. *Speech Acts. Syntax and semantics*, vol. 3. Academic Press.
- Heine, B. & T. Kuteva. 2003. On contact-induced grammaticalization. *Studies in Language* 27(3). 529–572. DOI: 10.1075/sl.27.3.04hei.
- Heine, B. & T. Kuteva. 2005. *Language contact and grammatical change*. 1. udg. Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511614132.
- Hengeveld, K. 1989. Layers and operators in functional grammar. *Journal of linguistics* 25(1). 127–157. DOI: 10.1017/S0022226700012123.
- Hengeveld, K. 2017. A hierarchical approach to grammaticalization. K. Hengeveld, H. Narrog & H. Olbertz (red.), *The grammaticalization of tense, aspect, modality and evidentiality*, 13–38. De Gruyter. DOI: 10.1515/9783110519389-002.
- Huang, Y. 2014. *Pragmatics*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press.

- Israel, M. 2002. Literally speaking. *Journal of pragmatics* 34(4). 423–432. DOI: 10.1016/S0378-2166(01)00048-0.
- Lønsmann, D. m.fl. 2024. *Engelsk i Danmark: What's the story?* Aarhus University Press. DOI: 10.2307/jj.21900477.
- Mortensen, J. 2010. *Epistemic stance marking in the use of english as a lingua franca : A Comparative study of the pragmatic functions of epistemic stance*. Roskilde University PhD.
- Nielsen, M., N. Trondhjem & K. Boye. Under bedømmelse. Lexical affixes.
- Rathje, M. 2020. Hvor har de unge det fra?: Kommer det vitterligt fra Fie Laursen, Anders Breinholt eller Morten Olsen? *Politiken*.
- Thøgersen, J. & B. Preisler. 2023. Danskerne og det engelske sprog – dengang og nu. *NyS, Nydanske Sprogstudier* (64). 8–50. DOI: 10.7146/nys.v1i64.141688.